

Нова војна моћ САД за 21. век – инструмент (стратегија) господарења светом без рата

УДК 355/359(73)“20”

Др Душан Николиш

Сун Цуова мисао да је „врхунац умећа ратовања у потчињавању непријатеља без борбе“ потврдила се на самом истеку 20. века, и то у планетарним размерама, као концепт контроле, владања и господарења Сједињених Држава (у околностима непостојања глобалног изазивача и противника) свим кључним геополитичким просторима, осим Русо–Азије и Кине, као и најважнијим економским, финансијским, технолошким, информативно-комуникационим и пропагандномасмедијским токовима у свету, у чијој је основи нова војна информациона и комуникационо-компјутерска технолошка моћ Сједињених Америчких Држава. Сун Цуова максима, тако, добија најшири смисао потчињавања „остатка света“ себи и овладавања њиме без борбе, „мирним“, „меким“ путем кроз његово, изнуђено, саображавање и амалгамирање вредностима, институцијама, интересима и потребама владајуће суперсиле и владајућег трилатералног света – као врхунца свих вештина.

Високотехнолошко, софистицирано револуционисање војске САД, а посебно развој целовитог, интегрисаног глобалног „система система“ (C⁴I) одређује нови облик, карактер, смисао и задатак америчке глобалне војне (и политичке) моћи за 21. век. Вођство и надмоћ у области „система система“ обезбеђује САД нови, орвелијански и сунцуовски вид (и извор) војне и политичке моћи – тзв. меку моћ, као капацитет обликовања и контроле света без класичног рата у ужем смислу. Ратовање („тврда моћ“), какво га познајемо, постаје додатак, тј. помоћ „мекој моћи“, или крајње средство.

На трећем таласу цивилно-војне технолошко-научне револуције долази до промене, до новог одређења саме бити и будућности рата и ратовања. Радикално нови облици рата и ратоводства, као што су несмртоносни или виртуелни, кибернетски рат, тј. стварни рат али као виртуелна стварност, или доктрина „меког убијања“ у несмртоносном рату, постају све значајнији.

Самоукидање Совјетског Савеза као политичке суперсиле и нови поредак владавине Сједињених Држава

Велики, древни кинески војни мислилац, стратег и филозоф Сун Цу, са чијим се делом *Умеће ратовања*, насталим 500. године пре нове ере, Европа први пут срела 1772. године захваљујући француском језуити – мисионару из Пекинга, и париском издању превода, у трећем поглављу, под насловом „Офанзивна стратегија“, између осталог пише: „Најбоља политика у рату је заузети државу нетакнуту, без крви...;

разрушити је, инфериорно је у односу на ово; заробити војску непријатеља боље је него је уништити; најгора политика је напасти градове. Нападни градове само онда када не постоји друго решење... Јер, задобити стотину победа у стотину битака није врхунац вештине. *Потчинити непријатеља без борбе, врхунац је умећа ратовања*“ (курзив Д. Н.)¹

Та последња Сун Цуова мисао, која је можда суштина целокупне његове филозофије ратоводства, потврђена је и у 20. веку, истина, тек после вероватно најстрахотнијих уништења људи и добара у историји човечанства, на самом његовом истеку, на смени векова и миленијума, и то у једном ширем тумачењу ратовања, с једне, и у глобалним, планетарним размерама, с друге стране. На основу онога што се од 1990. године збило са једном од две суперсиле друге половине 20. века – СССР-ом, и онога што се догађа са њеном наследницом Русијом и другом преосталом суперсилом из претходног, биполарног међународног поретка, а сада једином суперсилом униполарног међународног система – Сједињеним Америчким Државама, могло би се закључити да Сун Цуова класична мисао није „довршена“, нити дефинитивна, и да се може допунити следећом максимом: *учинити да се непријатељ без борбе (само)потчини, (само)подјарми, (само)покори, врхунац је умећа ратовања.*

Прави узроци и разлози нестанка СССР-а и, доцније, Русије као суперсиле у међународним односима у периоду 1990–1992. година сигурно су сложени, али могу једноставно и лако да се објасне. Чињеница је да је СССР (Русија) престао да буде суперсила у међународним односима, тј. престао је да утиче, одлучује, делује и има ауторитет суперсиле, тј. да се понаша као суперсила (и да га други, а посебно велики ривал, тако доживљава), онда када је изгубио политички утицај, ауторитет и моћ суперсиле. Односно, онда када је изгубио (испустио, самоукинуо?) улогу светске политичке суперсиле и поред сачуване глобалне војне нуклеарне стратегијске моћи суперсиле, задржаног статуса космичке суперсиле, снажног научно-технолошког комплекса велике силе, статуса и привилегије сталног члана Савета безбедности УН са правом вета и, на крају, упркос стању економије, које се у тренутку губитка те улоге, није драстично разликовало од онога у претходним годинама. (Међу објективним узроцима губитка политичког утицаја, деловања и улоге СССР-а, односно Русије, као глобалне суперсиле јесте и политички, идеолошки геополитички и војностратегијски губитак Источне Европе, као и почетак губитка сопствених територија, озваничен у облику Заједнице Независних Држава. Но, питање је да ли су губици тих компонената политичке моћи и утицаја могли да буду јачи од наведених елемената).

¹ Sun Tzu, *The Art of War*, Translated by Samuel Griffith, forward by Liddell Hart, Oxford, University Press (UNESCO collection of representative works, Chinese series), London, 1963, paperback edition 1971, pp. 77–78.

Политички статус, карактер и улогу суперсиле СССР први пут је изгубио (самоиспустио) онда када је пристао на то да се прва озбиљна међународна криза после пробоја Берлинског зида, у једном од најважнијих светских региона – Средњем истоку, реши ратом, и то применом несоразмерне војно-технолошке силе и надмоћи Запада, под америчким ауторитетом и вођством, и с политичким и нормативистичким међународноправним „благословом“ Савета безбедности Уједињених нација. Одривање политичког ауторитета и утицаја суперсиле СССР (Русија) потврдио је и „оверио“ у следећој великој кризи, у срцу Европе, у кризи распада СФР Југославије и грађанског рата у њој, која је резултирала интервенционизмом САД и НАТО-а против Републике Српске Крајине и Републике Српске – држава српског народа насталих у том рату, војним и геополитичким инсталирањем САД и НАТО-а на Балкану и успостављањем контроле над тим простором. С ишчезавањем СССР-а (Русије) као суперсиле из светске структуре равнотеже моћи и његовим пристајањем на статус и улогу само једне од великих европских сила нестало је и вишедеценијски европски, глобални, војнобезбедносни и политички систем биполарне равнотеже силе, моћи и утицаја.

Нови европски и светски постбиполарни – униполарни, униформни, унисони политички и војнобезбедносни поредак једне суперсиле – САД, као његовим духовним покретачем, којим је 21. век стварно почео већ у последњој деценији 20. века, потврђује уводну Сун Цуову максиму на највећем могућем – планетарном нивоу. Наиме проширује је концептом врхунске уметности и вештине вођства, контроле, владања и господарења САД (у околностима непостојања глобалног изазивача и противника) свим кључним светским геополитичким просторима и доминантне улоге контролора САД у свим значајним међународним (како међудржавним, тако и транснационалним и трансвладиним) економским, финансијско-монетарним, научно-технолошким, информационо-комуникационим, пропагандно-масмедијским односима, процесима и кретањима. С аспекта политичке и војне стратегије САД, чија су основа нове (војне) информационо-комуникационо-компјутерске технолошке моћи при чему између те две димензије стратегије као да су избрисане разлике, тако да изгледа као да су стопљене у јединствену стратегију, Сун Цуова мисао добија најшири смисао и значење потчињавања света себи без борбе, овладавања њиме „мирним“, „меким“ путем, кроз његово изнуђено саобраћавање с искључивим, егоистичким друштвеним и политичким вредностима, обрасцима, институцијама, интересима и потребама владајуће силе и владајућег трилатералног света као врхунца вештине господарења.

На прелазу између два века и миленијума, и у новом међународном поретку (светском друштву, свету нација, међународној заједници), настављају се тенденције и процеси глобализације, мултилатерализације, транснационализације, међузависности и обједињавања. Међутим, они се одвијају кроз свођење, „утеривање“, унификацију и стандардизацију (истовремено и симплификацију, шематизацију) света и односа у

њему, у друштвима – државама, и међу њима, према једном унисоном, доминантном цивилизацијском обрасцу постиндустријског, либерално-демократског, технолошки и војно високоразвијеног света трилатералне заједнице, „свете алијансе“ са Сједињеним Државама у језгру и на челу (без алтернативе). На делу је почетак остваривања дугорочног процеса обликовања, амалгамирања и универзализације „остатка света“ (остатка онога што још чине државе – нације) према том врхунском моделу. Намеће се једна асоцијативна историјска аналогија: као да смо сведоци ренесансе и реафирмације, и планетарног ширења, технологије социјалног инжењеринга типа америчког „мелтинг пота“ познатог из социјалне историје стварања Америке. Сједињене Државе су на челу тог процеса са својом политичком, привредном и војнотехнолошком (над)моћи и ауторитетом суперсиле без равноправног глобалног изазивача који би их могао угрозити у догледној будућности. (Према истраживању које се односило на квантитативне моћи држава света у деведесетим годинама, обављеном 1994. године на основу величине њихове територије, становништва, економске снаге, војне моћи, националне стратегије и националне воље за спровођење стратегије, најближи конкурент Сједињеним Државама, које су на врху листе, јесте Русија, са око 80 одсто укупне моћи САД, затим Кина са 60 одсто, Јапан и Немачка са по око 55 одсто итд.).²

Сада је, сазнајно и методолошки, недовољно и неоперативно тумачити америчку глобалну улогу и деловање у униполарном поретку моћи путем „класичних“, конвенционалних и већ делом превазиђених категорија као што су: глобално лидерство, неоимперијализам, доминација, хегемонизам, интервенционизам, претња и примена силе, притисак, итд. Јер, када су САД у питању, гледано, посебно, из угла мале земље „незаузетог остатка света“, реч је о много озбиљнијој појави – о дугорочној планираној стратегијској замисли и намери преузимања регионалне и глобалне безбедности и, можда, судбине света у своје руке уз помоћ све снажније и глобалније *инфраструктуре моћи*: војно-безбедносно-обавештајно-контролне и информационо-комуникационо-компјутерско-медијске; транснационалног капитала и трговине; светских финансија; положаја у Савету безбедности и лидерске улоге у Северноатлантском пакту.

Присуствујемо рађању новог Левијатана за 21. век, новог орвеловског великог брата у светском друштву хакслијевског новог, врлог света. На сцени је, од 1990. године, почетак настајања нечега чега можемо бити рационално или само интуитивно свесни, но чему, можда за сада, нисмо у стању да придамо потпуни значај – *тоталитаризам САД*

² Ray Cline, *The Power of Nations in the 1990s: A Strategic Assessment*, United States Global Strategy Council, University Press of America, Washington D.C., 1994. Аутор, дипломат и докторант са Харварда, обавештајац је од каријере из Другог светског рата. Био је у ЦИА од оснивања, заменик директора за обавештајни рад у ЦИА (1962–1966), помоћник државног секретара и начелник за обавештајни рад и истраживање (1969). Председник је Савета за глобалну стратегију САД у Вашингтону.

у међународном деловању, у међународним односима, тј. тоталитаризације међународних односа.

Одреднице глобалне улоге војске САД за 21. век

Два значајна чиниоца и феномена одређују и обликују смисао и нови глобални карактер, улогу и циљ војске САД, као и правце војне доктрине и стратегије САД у последњој деценији 20. века и за прве деценије 21. века.

Први чинилац је ишчезавање СССР-а (Русије) и његовог војнополитичког савеза као друге суперсиле и вишедеценијског контрапункта америчкој моћи, о(п)станак САД и НАТО-а као једине целовите и неокрњене суперсиле и нестанак равнотеже политичке моћи и утицаја суперсила као основе постојања европског и глобалног међународног поретка биполаризма. Као друго лице и подфактор тог историјског кретања јесте, с једне стране, нестанак совјетске (руске) нуклеарне претње Америци (и обратно) и, с друге стране, значајно смањена опасност и ризик од глобалног нуклеарног рата, „нуклеарне размене“ међу суперсилама, односно претња планетарног нуклеарног рата и дуготрајних катастрофалних климатских и биолошких последица новог, нуклеарног леденог доба (зима) које би изазвао човек, а које би резултирало „испуцавањем“ чак и скромнијег дела нуклеарних арсенала САД и СССР-а (Русије). Уосталом, компјутерски веродостојно симулирани и прорачунати сценарији нуклеарне зиме од стране научника обе стране почетком и средином осамдесетих година, уз амерички авангардни, софистицирани војнотехнолошки програм ласерске стратегије одбране постављене у Земљиној орбити у том периоду (Иницијатива за стратегијску одбрану – СДИ), одлучујуће су утицали на обе суперсиле, посебно на СССР, да прихвате даље лимитирање и редуковање нуклеарних капацитета. Међутим, иако су за САД глобална нуклеарна ратна претња и опасност за извештан, можда и дужи период склоњена у други стратегијски план (споразуми са СССР-ом, односно Русијом, и недовољни капацитети кинеске нуклеарне претње), то не значи да се о њој и даље не размишља. Само, сада се то ради на један мање грозничав начин и уз стварање нових могућности, приоритета и форми глобалног и регионалног војног, војно-политичког и обавештајно-безбедносног деловања помоћу најновијих врхунских технологија у геополитички и енергетско-ресурно виталним зонама. Многи војни принципи, обрасци, институције и доктринарно-концепцијске и стратегијске парадигме САД из епохе биполаризма и опасности од нуклеарног сукоба постепено се превазилазе и замењују новим, који одговарају епохи униполарног поретка једине суперсиле и епохи „трећег таласа“ – најновије војно-технолошке револуције.

Други макрофактор јесте последњи квалитативни скок, напредак на пољу информативно-телекомуникационо-компјутерске технологије, технологије нових материјала и сателитске технологије, односно висо-

котехнолошко, софистицирано иновирање и трансформисање (револуционисање) оружаних снага САД, прожимање и интегрисање свих војних система и подсистема и целокупне организације оружаних снага тим технологијама. Продор „технологија будућности“ у оружане системе и војну организацију САД, упоредо с улогом једине и владајуће суперсиле и уклањањем опасности и претње нуклеарним ратом, довео је у САД до појаве нових схватања (будућег) рата, улоге и природе оружаних снага и ратоводства, као и војно-политичких концепција и стратегија. Штавише, међуигра и синергија та два фактора ствара од Сједињених Држава врсту нове, орвеловски бикомпозитне легуре, амалгама помоћу којег постаје могућа примена Сун Цуове максиме и њене проширене, „планетаризоване“ верзије.

Према Елиоту Коену, професору стратегијских студија на Пол Нице Факултету за високе међународне студије Џонс Хопкинс Универзитета, „амерички војни планери су пре скоро десет година предвидели надолazeћу револуцију у војној области. Једна таква промена ће отворити пут фундаменталном преуређењу стања америчких оружаних снага...“ Он сматра да „*војно-технолошку револуцију ће уобличити моћне силе које потичу, које воде порекло изван домена ратовања.* Штавише, она ће представљати врхунац у модерној војној организацији...“, а „само је САД, са својом огромном акумулацијом војног капитала, четири пута већом од војног буџета најближе силе, и са непревазиђеном могућношћу интегрисања сложених технолошких система, могу потпуно искористити... Међутим, САД могу бити на челу револуције у војној области само уколико имају јасну концепцију о томе за шта желе да користе своју војну моћ“.³

Џозеф Нај, ранији председник Савета за националну обавештајну делатност САД и подсекретар Министарства одбране за међународне односе, а садашњи професор Харвард универзитета, и адмирал Виљем Оувенс, ранији заменик начелника Здруженог генералштаба оружаних снага САД, сматрају да је у свету који се муњевито мења информација, особито војна информација „о крајње сложеним догађајима у великим географским областима, и њено прикупљање, класификовање, обрада, преношење и приказивање, далеко важнија од самог вођења рата“. Војнобезбедносна информација (као, уосталом, и политичка, финансијско-економска и научно-технолошка информација) о ономе што се дешава у свету „постаје кључна роба и најбитнији елемент и извор моћи у садашњим међународним односима исто онако као што су претња и употреба војне силе биле схваћене као кључни извор моћи у међународном систему који је био у сенци потенцијалног судара суперсила“.⁴ За Наја и Оувенса, „она земља која може најбоље да предводи информа-

³ Elliot Cohen, *A Revolution in Warfare*, „Foreign Affairs“, Vol. 75, No. 2, March/April 1996, pp. 37–41, 51–52.

⁴ Joseph Nye, William Owens, *Americas Information Edge*, „Foreign Affairs“, Vol. 75, No. 2, March/April 1996, p. 24.

циону револуцију биће моћнија од било које друге. У догледној будућности, према њима, та земља је САД. Америка има очигледну моћ у војној сили и економској производњи. Ипак, њена суптилнија компаративна предност је њена могућност да прикупља, обрађује и шири информације и делује на основу њих“, захваљујући чему „доминира у важним комуникационим технологијама и технологијама обраде информација, као што су надзор из космоса, директно емитовање и рачунари велике брзине, и поседује могућност да без премца интегрише сложене информационе система“.⁵

Америчка глобална војна и политичка моћ за 21. век

Један од аутора који је последњих година својим свежим и продорним запажањима, сазнањима и истраживањима лудично и надахнуто покренуо нови приступ војсци, оружју, рату и ратовању на прагу 21. века и у новом високотехнолошком „пејзажу“ трећег технолошког и цивилизацијског таласа информационо-комуникационо-компјутерске, кибернетске револуције, јесте Алвин Тофлер. У књизи *Рат и антират – опстанак у освит 21. века*,⁶ коју је написао заједно са супругом Хајди након искустава из рата САД и западне коалиције против Ирака 1990–91. године и после распада биполаризма, а уз помоћ око четрдесет сарадника и војних и цивилних експерата и научника са којима су обављени разговори, Тофлер је покренуо бројна изазовна питања која се односе на аспекте и димензије рата, његов смисао, облике и циљеве у новој епохи, у којој се, под дејством револуционарних „бикомпонентних“ – геополитичких и војнотехнолошких промена, готово из корена мењају природа и улога рата и ратовања, што ће утицати на будуће војне и политичке доктрине и стратегије.

Уместо некадашње једне, велике, глобалне војне (ратне) претње за САД, у ери постбиполарних међународних односа дошло је до дисперзије претње, тј. до њеног разлагања, „уситњавања“. Према Тофлеровима, долази до деглобализације, денуклеаризације, до „уситњавања“, „локализације“ и регионализације рата и, следствено томе, до потребе „уситњавања“ „демасификације“, професионализације, високоспецијализације и технологизације оружаних снага и њихових јединица. Специјалне, тајне, „покривене“ операције малих размера и ниског интензитета, али у информационо-комуникационом смислу и по прецизности и разорности високог интензитета и специјалне јединице прожете, подупрте и интегрисане софистицираним технологијама све више добијају значај као доминантна форма будућег ратовања. У 1992. години америчка команда специјалних операција имала је 42.000 војника у сва три вида, распоређених у 21 држави света с могућношћу употребе и у тактичке и у стратегијске сврхе. Тофлер учача да специјалне операције

⁵ Исто, стр. 20.

⁶ Alvin and Heidi Toffler, *War and Anti-War: Survival at the dawn of the 21st Century*, Little Brown and Company, Boston, 1993.

и јединице владе користе у превентивне сврхе и за спречавање већег рата, за уништење оружја за масовно дејство и за политичке циљеве, и то по релативно ниској цени, али и то да их могу користити, и да ће се то све чешће дешавати, не више само државе него и нови транснационални, трансвладини актери ратовања малих размера – разне међународне агенције, организације, удружења, транснационалне корпорације, групе и покрети. „Они који сањају о једном свету који би био више мирољубив“, закључује Тофлер, „морају заборавити на старе кошмаре нуклеарне зиме и с места почети да маштовито размишљају о политици, моралу и војној реалности специјалног ратовања (ратовања малих размера) у 21. веку“.⁷

Америчка „космичка машина“ добила је нову димензију и војна космичка, орбитална сателитска командно-контролно-комуникационо-компјутерска информационо-обавештајна инфраструктура (C⁴I²) за вођење рата на Земљи смештена је у орбити и, у суштини, зависи од војних сателита као платформи (релеја). „Рат против Ирака био је први пример у којем су борбене снаге биле у великој мери размештене, подржане, и под командом и контролом путем сателитских телекомуникација“.⁸ Космос је додао четврту димензију савременом ратоводству. Он има суштинску улогу без које је у садашње време немогуће планирање и извођење било које значајније обавештајно-безбедносне или војне акције. Према војној моћи, земље се сада деле на оне које су космичке силе (и које уживају предности сателитске технологије) и на оне које то нису. Ратови епохе трећег таласа ће, према Тофлеровима, одлучујуће зависити од акција и дејстава изван и изнад Земље.

У војној и стратегијској лексцици и теорији већ је афирмисан појам „геополитика космоса“, који се објашњава новом стратегијском тријадом: ко влада орбиталним космосом, влада Земљом; ко влада Месецом, влада орбиталним космосом; и ко влада тачкама L4 и L5 (тачке равнотеже у којима су гравитационе силе Земље и месеца на нули), влада системом Земља – Месец.

Увелико се развијају, испробавају и примењују тзв. *паметна, интелигентна, аутономна оружја* којима се управља из велике удаљености и која имају велику селективну прецизност. (Крстарећи пројектил је

⁷ Исто, стр. 97.

⁸ Пуковник Алан Кемпен, ранији начелник за политику командовања и контроле у Министарству одбране Сједињених Држава. Према изворима корпорације „Matra Marconi Space UK, Ltd.“, „то је био први стварни тест, у ратним условима, америчке космичке инфраструктуре вредне 200 милијарди долара и прва потврда у борби војних улагања Француске и Велике Британије у космичку технологију вредних милијарду долара“.

Коалиционе снаге су у рату против Ирака имале непосредну корист од око шездесет војнообавештајних сателита, међу њима и: једанаест „Keyhole“, специјализованих за прављење суперпрецизних фотоса: супертајних „Magnum“ сателита за прислушкивање телефонских разговора; LACROSE сателита за пркупљање радарских слика; „White Cloud“, за лоцирање непријатељевих бродова; „Jumpseat“ сателита за детектовање страних електронских трансмисија и комуникација, као и бројне друге комуникације, метеоролошке и навигационе сателите (према А. Toffler, исто, pp. 98–99).

veћ postao običan primer tog oružja. Jednom lansiran, on počinje da deјstvuje auономно na osnovu pretходно задатог програма). O роботима ратницима, или „механичким убицама“, „идеалним терористима“ у све три бојне средине („роботерор“), све више размишљају војни стратеги и планери, креатори војне будућности.⁹

Међу чиниоцима који се све више користе као разлог за роботизацију и „сензоризацију“ живе војне силе и ратишта јесу: висока цена рада плаћених војних професионалаца и специјалиста (економско-профитни мотив уштеде трошкова) и нуклеарно, биолошки и хемијски затровано ратиште. Међутим, најзначајнији разлог за богате војне силе јесте број људских жртава које су, на пример, америчко друштво и његова јавност спремни да прихвате и поднесу у околностима, сасвим познате, изразите војне високотехнолошке предности и надмоћи коју САД остварују у односу на остали свет. За генерал-мајора Џери Харисона, ранијег шефа истраживачко-развојних лабораторија копнених снага САД, „екстремно ниски губици западне алијансе у рату против Ирака поставили су стандард који је многе зачудио. Пресликавање тог стандарда у будући рат води у роботизацију рата“.¹⁰

Минијатуризација робота ратника, њихово свођење на *мини*, *микро* и *нано-диманзије* („нано-ратници“), следећи је природан корак у процесу *повлачења сопственог људства из првих борбених линија у ратовању с класичним противником* из војнотехнолошког каменог доба. Према Тофлеровом мишљењу, „паметна оружја“, војни мини-роботи, сателити, ласери велике снаге, еколошко-биолошко-климатска (метеоролошка) оружја и високотехнологизована специјална дејства и мале, али разарајуће операције преовладаваће почетком 21. века у формама рата које настају у садашњем трилатералном свету, тзв. међународној зајед-

⁹ Истраживачка лабораторија ратне морнарице САД развила је софтвер који омогућује роботима да рудиментарно расућују и уче излазећи на крај с неочекиваним ситуацијама. Проверен на симулатору, софтвер је „научио“ да приземљи ловац F/A-18 „Hornet“ безбедно на палубу носача авиона. Исти софтвер је могао да увећа способност авиона да избегне противавионски пројектил са 40 на 99 посто. DARPA (агенција Пентагона за усавршене истраживачке пројекте) започела је, почетком осамдесетих година, пројекат SHARC истраживање робота који сами одлучују и који се повезују у ширу групу (један мега-робот) са међусобном комуникацијом и потенцијалном „колективном“ свешћу или, чак, колективном телепатијом. У дебатама међу научницима који раде на аутономним оружјима са способношћу независног одлучивања јавља се и забринутост у вези с моралним и војним импликацијама: „Једном када саморепродукујуће ратне машине настану, њихово демонтажање може постати немогуће – оне дословце могу бити изван контроле“ (А. Toffler, *исто*, pp. 114–115, 117).

¹⁰ Шире импликације нових, аутономних, „паметних“ оружја, робота ратника, навео је и Хенри Јуен, један од водећих истраживача и експерата за противподморничко ратовање, у интерном папиру непосредно по завршетку рата против Ирака: „Један од најважнијих циљева у развоју новог оружја би требало да буде смањење, или потпуно одстрањивање људског ризика. Просто речено, оружје или опрема требало би да буду, до мере колико је то могуће, без људске посаде, значи – роботизовани“ (А. Toffler, *исто*, p. 110).

ници. Заједничко ткиво које ће повезивати и детерминисати ратоводство војски те цивилизације неће, међутим, бити хардвер већ – знање.

Војнотехнолошка револуција у Сједињеним Државама, која се у последњих десетак година из године у годину убрзава, намеће и отвара нове путеве за фундаментално мењање постојећих, конвенционалних војних и безбедносних приоритета, циљева, форми и институција, као и доктринарних и стратегијских оквира формираних на претходној, вишедеценијској парадигми биполарног међународног поретка равнотеже моћи суперсила и истовремено, поставља стандарде за формулисање и антиципирање нових парадигми.¹¹ Међу могућим правцима новог приступа и кретања издвајају се следећи: драстично смањење оружаних снага (од 1974. године америчка војска је професионална); нестајање традиционалне поделе на три вида војске; неодвојивост ваздушних и копнених операција и неодвојивост тих операција од космичко-сателитске компоненте; напуштање старих форми војне организације и стварање нових; стварање високоспецијализоване и високотехнологизоване војске; стварање новог професионалног кадра – „информативних ратника“; улагање неубичајено високих средстава у војно истраживање и развој, и издвајање ексклузивног круга земаља с високотехнологизованим и софистицираним војскама.

Нова војна технолошка, информационо-комуникационо-компјутерска моћ и вођство САД, као димензија укупне војне моћи САД на почетку 21. века, односно, нова војна надмоћ САД заснована на новом извору силе – на новој војној технолошкој информационо-комуникационо-компјутерској инфраструктури и лидерству, испољава се кроз три основна аспекта.

Први аспект је усавршен, целовит и интегрисан сателитски и сензорски, орбитално стационаран и подупрт, глобални *ISR* и *C⁴I* систем: *ISR* јесте систем надзирања, извиђања, рекогностирања и прикупљања обавештења и података пре свега војне и безбедносно-обавештајне,¹² а затим и политичке, технолошке и друге природе, док је *C⁴I* спрегнути систем, односно интегрисана мрежа и инфраструктура војног командовања, контроле, комуникације, компјутерске обраде и обавештајне функције.

Други аспект је прецизно, доминантно знање, тј. предност у познавању бојишта, бојишног простора, целовита слика о њему, и то у реалном времену – тзв. ситуационо знање, „ситуациона свест“ која је резултат јединственог и интегрисаног *ISR* и *C⁴I* система – „система система“. Такав глобализовни, „орвелизовни“ надсистем омогућава

¹¹ „САД морају тако подесити своју војну и своју спољнополитичку стратегију да она одражава нарастајућу компаративну предност Америке у информацио-ним ресурсима“. (J. Nye, W. Owens, *исто*, р. 23).

¹² Војна обавештајна функција добија у САД и ново име „информациона владавина“. Према речима америчког генерал-мајора Виљема Неша, војни део Дејтонског мира верификује се на следећи начин: „У Босни ми немамо аргументе. Једноставно им предамо видеоснимке, и они уклањају своје тенкове“ (Walter Wriston, *Bits, Bytes and Diplomacy*, „Foreign Affairs“, Vol. 76, No. 5, September/October 1997. р. 178).

Сједињеним Државама систематско, континуирано, праћење (у реалном времену), класификовање, обраду, пренос и вишедимензионално приказивање војних и других информација о веома сложеним појавама, ситуацијама и догађајима који се дешавају на великим географским просторима. Према адмиралу Оувенсу,¹³ „систем система“, путем интегрисане мреже разноврсних сензора (сателитски, радарски, термо, видео, акустични, инфрацрвени итд.) обезбеђује у реалном времену континуирани надзор у свим временским приликама и пружа сложена информацију, „ситуациону свест“ војном кориснику о потенцијалном или актуелном бојишном простору величине око 320 km са 320 km. (Поређење с укупним просторним „габаритом“ СФР Југославије, или садашње СР Југославије, најбољи је и нама најближи начин сагледавања капацитета америчког војног *ISR* – *C⁴I* система највише технологије.) Нема сумње да је војна и безбедносна информација постала основни ресурс моћи у међународним односима слично претњи и употреби силе у међународном систему у којем је претила потенцијална опасност сукоба две суперсиле. Односно, пандан трци у нуклеарном наоружавању, као детерминантној категорији биполарне парадигме, сада би могла да буде војна технолошка трка у „систему система“.

Трети битни аспект нове војне моћи Сједињених Држава јесте остварени ниво и квалитет прецизности оружја, њихов домет и разорна моћ, и вођење и упућивање са великих даљина, као и интегрисаност у „систему система“.

Међу америчким војним аналитичарима, међутим, има и оних који одговоре на изазове и дилеме у вези са смислом, карактером и глобалном улогом оружаних снага САД у новој епохи униполаризма у међународним односима налазе не толико, или не само, у постављању и дефинисању радикално нових принципа и приоритета детерминисаних импресивним резултатима војно-технолошке револуције у последњој деценији колико у преиспитивању и трансформацији постојеће структуре оружаних снага, у реалокацији и преусмеравању буџетских средстава без захтева за њиховим повећањем, стављањем нових нагласака, и остварењем уштеда унутар садашње војне структуре и организације.

За Вилеама Одома, генерал-потпуковника у пензији и садашњег директора Студија за националну безбедност Хадсон института,¹⁴ САД улажу све више средстава и технологије у поморску моћ – морнаричка авијација са групама носача авиона и морнаричке пешадије (марински корпус), која све више застарева и постаје непотребна и прескупа с обзиром на постојеће технолошке могућности, капацитете и предности ваздухопловства и копнених снага, а посебно на њихово обједињено дејство (ваздушно-копнена битка). Према плану Пентагона за следећих десет година, 260 милијарди долара се предвиђа за одржање ваздушне моћи САД базиране на борбеним групама носача авиона, а 126 мили-

¹³ J. Nye, W. Owens, *исто*.

¹⁴ William Odom, *Transforming the Military*, „Foreign Affairs“, Vol. 76, No. 4, July/August 1997, pp. 54–64.

јарди за одржање ваздушне моћи САД (тактичке и транспортне) базиране на копну (у САД и изван њих). Слично томе, 152 милијарде долара је планирано за морнаричку авијацију и носаче авиона ради тзв. снабдевања и модернизације, а 56 милијарди за „копнено“ ваздухопловство.¹⁵

Морнаричка ваздушна моћ стационарирана на носачима авиона, према генералу Одому, најскупљи је начин изручивања бомби и ракета на циљ, будући да САД имају ваздухопловне базе у три за њих најважнија светска стратегијска региона – на Средњем истоку и у Европи и Северноисточној Азији (један винг – око 70 бомбардера, може на пример да се пребаци из САД или Немачке у регион Персијског залива за 24 часа). Нерационалност, застарелост и губици везани су и за морнаричку пешадију, којој је потребно несразмерно више времена да дође до места искрцавања него копненим снагама у време широко-групних путничких авиона и војних транспортера *C-17* и *C5A*. Неефикасност, расипање средстава, застарелост и крутост у структури оружаних снага САД Одом види и у томе што се највећа промена у структури војне моћи од 1991. године и рата против Ирака огледа у тенденцији смањивања, за разлику од морнарице, капацитета моћи копнених снага и ваздухопловства. (Тако је морнарица остала на 12 носача авиона, при чему ће само једна борбена група коштати око 50 милијарди долара у наредних десет година, док је број тешких копнених дивизија смањен са 18 на 10, које ће коштати 10 милијарди током десет година употребе).

Компаративна предност, вођство и надмоћ САД у области „система система“ омогућава и обезбеђује јединој садашњој суперсили нови, орвелијански и „сунцуовски“ вид и извор војне и политичке моћи – тзв. *меку моћ*, способност, капацитет обликовања, *контроле света и владања без класичног рата* (у ужем смислу), или уз његову додатну употребу и помоћ као крајњег средства. *Ратовање*, „*тврда моћ*“, какво га познајемо, *постаје додатак „мекој моћи“, а не обратно.*

У основи „меке моћи“, онако како је дефинише један од дугогодишњих идеолога – стратег америчке глобалне политичко-војне стратегије Џозеф Нај, јесте „способност да се постигну жељени исходи у међународним односима пре путем привлачења него присилно. Односно, кроз убеђивање других да следе или да пристану на норме и институције које производе жељено понашање... Уколико нека држава (на пример, САД – прим. Д. Н.) може учинити своју моћ легитимном у очима других, и основати међународне институције које их охрабрују да каналишу или ограниче своје активности, њој неће бити потребно да троши толико својих скуких традиционалних економских или војних ресурса“.¹⁶ „Мека моћ“, дакле, може да служи и као својеврсни мултипликатор америчке дипломатске моћи и дипломатије уопште (ширење и наметање „привлачности америчке демократије и слободног тражишта“), и као учвршћивач

¹⁵ Исто.

¹⁶ J. Nye, W. Owens, *исто*, стр. 21.

везе између америчке спољне политике и војне моћи (нова симбиоза која, по први пут, те две функције стапа у једну, веома ефикасну функцију, која потиरे традиционалну разлику међу њима¹⁷). Но, осим две „мекше“, „мека моћ“ САД има и неке „тврђе“, значајније стратегијске функције. Прва је у томе што она постаје снажан инструмент и вид *новог, постбиполарног, постнуклеарног контекста и детерента САД* – сузбијања и одвраћања по релативно ниској цени, свих традиционалних војних претњи и опасности од свих старих и нових противника и непријатеља за које се сматра да угрожавају животне националне интересе Сједињених Држава. „САД могу употребити своје информационе ресурсе за то да увуку Кину, Русију и остале моћне државе у дијалог о безбедоносним питањима да би их спречиле у томе да постану непријатељске. У исто време, информациона надмоћ Америке може јој помоћи да спречи државе као што су Иран и Ирак, које су већ непријатељске, да постану моћне“.¹⁸ За Наја и Оувенса, „концепт детерента који се подвргава америчком војном „систему система“ који настаје, предвиђа војску довољно снажну да спречи било коју страну војну акцију без улажења у сразмеран војни ризик или трошак. Они који замишљају један војни сукоб са САД мораће да се суоче са тим да ће оне бити способне да зауставе и врате на почетак било какву непријатељеву акцију, с малим ризиком по америчке снаге“.¹⁹

Предност тог вида војне и политичке моћи у односу на „тврду моћ“ је, дакле, у томе што се помоћу ње, односно њеног кишобрана, остварују планетарни интереси и циљеви Сједињених Држава без великог ризика од ратних дејстава и великих губитака у, за САД најосетљивијем ресурсу – људима, сада када великог непријатеља и велике претње више нема, а када треба „оправдати“ нове, мале непријатеље и малу претњу за Сједињене Државе.“²⁰

Друга стратегијска сврха „меке моћи“ САД јесте обезбеђење Сједињеним Државама да очувају и учврсте водеће улоге како у старим војно-политичким савезима (из времена биполаризма), тако и у новим *ad hoc* коалицијама. Са кишобраном „меке моћи“ у свом поседу, САД себе виде и постављају као „природног“ лидера свих војних коалиција и (светих) алијанси с традиционалним савезницима, новим партнерима из посткомунистичког света и онима из арапског круга. *Ново коалиционо лидерство САД у непосредној будућности „у мањој мери ће произилазити из војног капацитета за сламање било ког противника, а више из способности да се хитно смање нејасноће кризних, насилних ситуација, да се одговори на флексибилан начин и да се сила употреби*

¹⁷ „... вештачки оштра дистинкција између војних и политичких средстава онемогућавала је САД да сузбијају пропаганду мржње која је подстицала етничке сукобе“ (*исто*, стр. 23).

¹⁸ *Исто*, стр. 20–22.

¹⁹ *Исто*, стр. 25.

²⁰ „Надмоћно знање о бојишту не може умањити ризик губитака у људству на нулу, али га може држати на довољно ниском нивоу да би се сачувала јавна америчка подршка за употребу силе“ (*исто*, стр. 25).

само тамо где је неопходно, с високом прецизношћу и тачношћу“.²¹ У новим глобалним геостратегијским условима, амерички кишобран „система система“ замењује по значају и улози некадашњи (и садашњи) класични нуклеарни кишобран. („Управо онако као што је нуклеарна доминација била кључ коалиционог лидерства у старом добу, информационо доминација ће бити тај кључ у информационој ери.“)²² Ради очувања своје коалиционе лидерске позиције у новим условима, и лидерске супериорне позиције у „мекој моћи“ у односу на своје савезнике и конкуренте, такмаце, САД спремне су, и принуђене, да „ситуационо знање“ постепено и селективно деле са савезницима (транспарентност). Тиме стварају специфичну симбиозу америчког вођства и савезника управо ради задржавања тог вођства.

Трећа функција америчке „меке моћи“, њене супериорности у „систему система“ јесте дугорочна и традиционална глобална мисионарска (политичке природе) потпора и подршка у испуњавању „четири витална задатка америчке спољне политике“:²³ помоћ преосталим недемократским земљама (ауторитарним Трећег света и дојучерашњим комунистичким) у демократском преображају, тј. транзицији; заштита, односно спречавање нових, посткомунистичких демократија да се поврате уназад; онемогућавање, решавање и контрола регионалних сукоба, и решавање нових међународних претњи и опасности (криминал, тероризам, дрога, еколошка криза и пролиферација оружја за масовно уништење). „Овај нови политички и технолошки пејзаж“, наводе огољено Нај и Оувенс, „скројен је за САД тако да га оне, на основу својих страховитих средстава меке моћи, искористе за то да пројектују привлачност својих идеала, идеологије, културе, економског модела, друштвених и политичких институција и за то да извуку предности од свог међународног пословања и телекомуникационих мрежа. Америчка популарна култура, са својим слободарским и егалитаристичким правцима, доминира филмом, телевизијом и електронским комуникацијама. Америчко високо образовање привлачи око 450.000 страних студената годишње... Америчко лидерство у информационој револуцији генерално је увећало свест и отвореност света према америчким идејама и вредностима... Снажна демократија код куће, коју модерне комуникације чине доступном широм света, може да потхрањује увећање, проширење мирољубиве заједнице демократија која је, коначно, најбоља гаранција једног безбедног, слободног и напредног света“.²⁴

*

* *

²¹ Исто, стр. 26–27.

²² Исто, стр. 27.

²³ Исто, стр. 30–33.

²⁴ Исто, стр. 29 и 36.

Једна од највећих, ако не и најдалекосежнијих последица високотехнолошког револуционисања војске САД на прагу 21. века, и војски других постиндустријских земаља које ће следити САД, тиче се *смисла и будућности рата и ратовања*, задира у саму њихову *бит и суштину*, и покреће и питање њиховог *новог одређења*. На „трећем“ таласу цивилно-војне научно-технолошке револуције амерички војни и цивилни планери и стратегијски антиципатори – креатори, већ разрађују, разигравају, радикално нове облике рата и ратоводства, а међу њима и тзв. *несмртоносни рат*, као и *виртуелни, кибернетски рат*, тј. стварни рат, али као виртуелну стварност. Министарство одбране САД поставило је 1992. године, *доктрину „меког убијања“* у несмртоносном рату софистицираним, „несмртоносним“ оружјем. Према једној дефиницији, „несмртоносне“ војне технологије су оне „које могу да предвиде, открију, искључе или негирају употребу смртоносних средстава и да, дакле, минимизирају убијање људи“.²⁵ Такве технологије морају да буду „финансијски рационалне, еколошки пријатељске и за своју првенствену сврху не смеју да имају „узимање људског живота“.

Сада је несмртоносни рат још увек међустепен између политичко-дипломатских акција према непријатељу (на пример, преговори, притисци, уцене и слично) и класичног крвавог рата, и још увек није проста замена за рат или продужетак мира. Он је, како Тофлерови кажу, „нешто друго, нешто радикално ново у глобалним односима, међуфеномен... арена за надметање у којој већи број исхода може бити одлучен без крви. То је револуционарни облик војне акције који доследно одликује цивилизацију трећег таласа која се рађа“.²⁶

На крају се поставља значајно питање не налазимо ли се на почетку доба у којем агресивни, освајачки или, пак само одбрамбени, класични, „крвави“ рат војнотехнолошки заостале земље, на пример, земље првог или другог таласа, једноставно неће бити могући ни на самом почетку чак као замисао. Доба у којем ће војна сила трећег (четвртог) таласа земља каменог војнотехнолошког доба, једноставно, испоручити виртуелизацију могућег рата, његовог вођења, исхода, последица и краја; у коме ће се водити рат без рата, у којем ће до победе (капитулације) доћи без физичког контакта – борбе? Да ли смо на почетку доба у којем право на одбрану неће можда ни постојати?

²⁵ Видети: А. Toffler *исто*, стр. 127.

²⁶ *Исто*, стр. 134–135.